

DVE PESME O JEDNOJ TREŠNJI

Davno sam obećao sebi da nešto zapišem o dve pesme i jednoj trešnji, još za života pesnika Borislava Radovića.

Na to su me, često, podsećali jedna prazna ko zna kad ispijena, četvrtasta i tamnobraon, boca za konjak *Cointreau*, zaturena u mraku seoske ostave i – drvo stare trešnje u dorćol-skom dvorištu, ispod prozora stana u Dobračinoj. Nije bilo dana a da još nerazbuđen, u ranim satima jutra, nekoliko trenutaka provedem gledajući staro trešnjevo stablo delimično suvih grana ko zna kad orezanih, možda jedan jedini put u prošlom veku; grana čiji su svakodnevnici gosti bile, pogotovo u maglovitim jesenjim danima, samo vrane. Eno i sad jedne, na vrhu moćne čačkalice, ljulja se tamo-amo kao brod koji se diže i spušta na teškim talasima, slično uspomenama što se s vremena na vreme tako valjaju, slučajno osvetljene nekim prizorom.

Zato, neka čitalac ne pomisli da je ona boca, na početku teksta, znak probuđene želje za jutarnjom čašicom žestine, „samo uz kafu“. Prosto, ona je jedna od onih uspomena zaturenenih i pomalo neprimetnih, koje iznenadnom pojavom izazovu navalu slika iz naglo otvorene fijeke pamćenja: blesak odloženih sitnica. U krajnjoj, kako bi pesnik rekao, *treznilačkoj* ulozi u umetnosti. Tome svakako treba dodati da ništa nije lakše nego napisati tekst duboko zagledan u sitnice.

* * *

Borislava Radovića upoznao sam devedesetih godina prošlog veka. Ne sećam se kojim povodom je došao u redakciju *Književnih novina*; siguran sam da nije u pitanju bila predaja rukopisa, ostavljanje kakve poruke, teksta, za glavnog urednika ili nekog od članova uredništva. Pomišljam da je, možda, razlog bio druge prirode.

Vidim ga, i sad, kako se pojavljuje na vratima redakcije, u prizemlju Francuske 7, jednog aprilskog prepodneva, na tren snishodljivo zastavši, slično pesniku koji prvi put donosi svoju ponudu, kao da proverava da li u sobi još nekog ima i premišljajući da li da kroči. Bio je to naš prvi susret koji se, do pojave novog posetioca, pretvorio u prijatno ćaskanje – kao da smo bili stari poznanici u najmanju ruku vršnjaci.

Mnogo godina docnije, naročito nakon njegovog, u neobičnim okolnostima i gotovo filmskog odlaska sa životne i književne scene, često mi se vraćala slika iznenadnog *upada* u redakciju tog pesnika i prevodioca visokog ranga; upoređivao sam je sa slikama kasnijih, mnogobrojnih, druženja od književnih do onih privatnih, *tête à tête*, kako je voleo da kaže. Postalo mi je jasno da je ta, iznenadna, pojava bila čin, više potreba, pokušaj da se vrati tamo odakle nije ni odlazio – tražio je povratak u književni prostor. Naime, u danima koji

su dolazili, dok je sve više bledele jednopartijsko odelo jedne države, senka visokog partijskog funkcionera na njegovom reveru nije ga mimoišla. Bio je višegodišnji izvršni sekretar za kulturu Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije i obavljao tu, operativnu, među kulturnim poslenicima ne baš omiljenu funkciju. Svedoci, učesnici oko jedne njegove „intervencije“ pamte slučaj časopisa *Književna reč* kada je, zbog dve pesme Milovana Danojlića u kojoj su u *komitetu* prepoznali aluzije na druga Tita, redakcija lista bila na tapetu, a glavni urednik pozivan na odgovornost.

O toj njegovoj delatnosti nikad nismo razgovarali, moja znatiželjnost išla je u drugom pravcu; bio sam u našim razgovorima više zaokupljen raznim pesničkim temama, pojavama i razmatranjima zanata, u čemu je Radović bio velikodušan sagovornik i gotovo mi s radošću ispunjavao radoznalost rešavajući često, usput, moje poetske nedoumice i nudeći rešenja za koja je pretpostavljao da mogu biti od pomoći. Danas pomišljam da sam mu, ako tako mogu reći, pomogao da se lakše vrati svom pesničkom jat u pisanju u kojem je uživao s velikim žarom – osećao sam da se, u tom smislu njegova zahvalnost, prema nekoliko zajedničkih prijatelja i meni, osećala i u prisnim, intimnim gestovima, sve do njegovih poslednjih časova. I verujem da se nešto od tog, ljudskog, iskustva primećuje i u pesnikovom stihovima pisanim devedesetih godina...

* * *

Jedna od prvih pomisli koje su mi se javile nakon nekoliko čitanja pesme „Trešnja“ bila je, ne znam iz kog razloga, da ona govori o sumnji.

Sumnja je, rekao bih, opasna reč, lako upotrebljiva, sa dalekosežnim posledicama, naročito u situacijama kada se, na primer, upotrebljava kao iskaz osumnjičenog. U svakom slučaju, takva kategorija osećanja ugrađena je ljudima, pa i pesnicima, koliko i druge. Slažem se s tim, pridružujući izreku koja kaže da se ne može sumnjati u sve. Dobroj većini pesnika sumnja je često polazno mesto pesme, doduše ne vidno izražena: *kad nemaš kud sumnja ti srce priziva*. Ali, manimo se sumnjičavosti.

Sećam se, vrlo dobro, okolnosti kada sam, u jednom trenutku, pred grupom prijatelja, ispoljio svoje ushićenje tom pesmom bez namere da ga bilo kom od prisutnih predstavim kao neku vrstu oduševljenja. Sedeli smo, nekim povodom, grupa ljudi uglavnom posvećenih književnosti, u stanu pesnika Milutina Petrovića, u Ulici Milana Rakića. Veselo društvo čavrljalo je o svemu i svačemu, preskačući s teme na temu. Sedeo sam u čošku, pomalo utonuo u kakofoniju nazdravljanja i ćeretanja, listajući, igrom slučaja, knjigu pesama Borislava Radovića *Pesme 1971–1982*, tek štampanu u „Nolitu“, u 1500 primeraka, što je i u vreme kada je objava pesničkih knjiga bila normalan posao, predstavljalo visok tiraž. Ne morate verovati, ali na stranici koja mi se nasumice otvorila stajala je pesma pod naslovom „Trešnja“, s pesnikovom, diskretnom, naznakom kome je namenjena.

Pročitao sam je u sebi dvaput i, čini mi se, u drugom čitanju, više nisam čuo okolne glasove. Osetio sam da je moram, ne umem da objasnim zašto, pred svima pročitati naglas. Ustajući, to sam i učinio, nakon čega je nastala kratka tišina, a onda je žagor iskazao želju

prisutnih da svako, ponaosob, kaže nešto o pesmi. U tom, takoreći utrkivanju, neko je razrešio posvetu sadržanu ispod naslova pesme – *Za H*. To je bilo prvo slovo imena njegove ćerke. Hristina.

Jednu, ako se tako može reći, zanatsku istinu, krije ova pesma. „Trešnja“ je jedna od onih pesama koje ukazuju na *rez* u Radovićevom pevanju. Reč je o jednom, ne baš dovoljno uočenom, pesničkom postupku; radi se fotografskom uočavanju, *gledanju*, određenog detalja oko kojeg se vije čitava pesma. Zatim o pretapanju ili zameni slika, od opštih do autobiografskih, od detalja do većih sekvenci rasejanih u stihovima. Naše oči, uglavnom, od nas kriju dosta neviđenog tako da prizori koji potiču iz takozvane običnosti, postaju dragoceni kad se dodirnu s umetničkom platformom: „Sve što zna biva bačeno u zasenak pred onim što vidi; a vidi zapravo ono što već zna i na šta često pomišlja, ali stvarne razmere tog znanja raspoznaje tek gledajući“, zapisuje Radović.

Takav pristup se najviše primećuje u onim njegovim pesmama gde je prihvatanje oslonca na „fotografske“ detalje vidljivo i veoma bitno; istovremeno, on ukazuje na izvestan otklon od ranijih, uređenih, doteranih i „nakićenih“, ukrasa u samoj pesmi. Navodim neke od naslova pesama koje na najbolji način mogu biti akt takvog, ne preterano radikalnog, ali važnog i veoma interesantnog koraka u poeziji Borislava Radovića: „Tri ruže“, „Mlada žena s knjigom“, „Zimska bajka“, „Mrtva priroda sa zalaskom sunca“ ili, jedna od najlepših, „Život vina“. Pre njega, na sličan potez osmelili su se, svako prema sopstvenoj poetici i na svoj način, Milutin Petrović, u knjizi *Promena* (1978) i Vasko Popa, u knjizi karakterističnog naslova – *Rez* (1980). U aprilskom broju *Književnih novina* iz 1993. godine, pesnik Miloš Komadina u kratkom zapisu uočava da Radović pravi zaokret, zapažajući da je „kao pesnik načinio pun krug i zašao u drugi“, dodajući kako „čovjek kad peva započinje nepretenciozno, pa kako vreme odmiče sve opasnije ukrašava, a onda (samo kod nekih) nastupa pojednostavljene izraza, stvaralačka zrelost. Više u pevanju nema nikakvog ukrašavanja“. Verujem da je zbog takvih, i sličnih, zapažanja Radović voleo opuštene razgovore s mlađim književnim kolegama za dugačkim redakcijskim stolom, koji su se najčešće završavali, prekoputa, za šankom u Domu vojske...

Trešnja se, u „Trešnji“, pojavljuje najpre kao slika stabla. Pročitavši naslov odmah sam ispred sebe video trešnjevo drvo, onako kako se sagledava u najlepšem izdanju, u njenom cvetanju. I za tren prepustio se jednom, oku privlačnom, prizoru lepote u čistom stanju – laticama cveća i omami proleća, da bi na kraju shvatio da sam uprskan crvenim mesom njenog ploda.

Ženska figura, glavni lik u pesmi, propinje se kroz stih, da bi ubrala trešnju „jednog jutra“ i u vreme „kad su trešnje mahom prošle“ – jednu „tamnu, kao venska krv“. Pesnik joj se obraća u času kada mu se čini da je u plodu trešnje, „u slatkom crvenom mraku“, *video* kako jedan crv „sav obuzet čežnjom za krilima“, „pregriža po meri svog bića hodnik“, postavljajući pitanje: da li je, uz „meso“ trešnje i on morao biti progutan? A, zatim, dodaje: „Što se toga tiče, to bi bilo sve.“ To bi, za mnoge, predstavljalo kraj pesme. Po meri svog pesničkog bića Radović to ne dozvoljava pošto je naumio da poentom, mnogi savremeni pesnici takav završetak ne vole, postavi pesmu u filozofsku ravan. Budući da trešnja nije pri ruci,

on poslovično zaključuje da svaka dalja priča o nametnutoj temi prestaje, jer – „Crv je crv“. Više nema razgovora, o tome možemo samo razmišljati. Čisto pretapanje slike, zamena jedne misli s drugom a da se, pritom, sadržaj pesme ne izmeni ni makac. Tako majstori u naoko jednostavnom, efektnom potezu, rimuju pesničko znanje sa, neophodnim, iskustvom poezije.

Stablo trešnje o kom je reč, nalazi se na kraju omalenog vinograda što se niz breg pruža tik uz pesnikovu kuću, na Umci, spuštajući se zajedno s njom prema Savi. Prvi put proveo me je kroz redove čokota ispitivački posmatrajući kako držim makaze i odsecam grozdove slažući ih u veliku pletenu korpu; spremao se za berbu u očekivanju novog vina. Vinograd je postavio njegov otac u blizini domaćinski uređenog podruma, više prostorije s pogledom prema reci, smeštene ispod kućne terase. To je, pokazalo se, idealno mesto za kućnu vinariju i više nego dobro mesto za vođenje interesantnih razgovora. Tu sam, jednom „po nedeljnom ručku“, naučio „zašto vino, slično zvezdi opisuje putanju“, tu mi je pokazan dvo-nogi koren („dve noge uralse u bezglava ramena“) ruže s mukom iz zemlje izvađenog, pretio je da probije cisternu za vodu – sad se sećam prve iz pesme „Tri ruže“. I, čini mi se, znam zašto je jednoj od pesama dao naslov „U divlja vremena“. Bio sam prisutan dok je, nepomičan, posmatrao kako snimatelj TV emisije o njegovoj poeziji, iz ciklusa „Pesničke vedrine“, ležeći u travi među „golim čokotima“, savršeno mirno i dugo drži tešku kameru, „pun strpljenja“, da bi usnimio „dve crvene bube sa crnim tačkama“, „izmilele na busen“, „u svadbenom žaru“. „Tražio je“, šapuće mi pesnik, „izbliza pesnički smisao.“

Borislav Radović bio je pesnik-fotograf naših pogleda na *neke stvari* na koje u životu ne obraćamo pažnju i na koje, na žalost, zaboravljamo. Ili je to naše oko zaboravilo da nas upozori da one, pored nas, nekud odlaze noseći sa sobom neke istine koje tražimo čitavog života?

Tražeci, od Javnog servisa, spomenutu TV emisiju da bi na skupu u Narodnoj biblioteci odali poštovanje i setili se preminulog pesnika, dobili smo odgovor da je u dokumentaciji televizije nema, vele verovatno je izbrisana – može biti zbog hitne potrebe, da bi se traka što pre upotrebila za istorijski neophodno obeležavanje lokalnog, predizbornog skupa političke partije, ili za arhiviranje nezapamćenog nastupa neke tek stasale pevačice...

* * *

*Trešnje valja brati spontano, kad dođu pod ruku,
ali polako, da ih ne boli.*

B. Petrović, ili B. Hamvaš

Pomišljam da je naslov druge pesme o jednoj trešnji samo dodatak naslovu one prve, „Trešnja“, kojoj je dodato vremensko određenje „u oktobru“ – „Trešnja u oktobru“. Izuzimajući pesmu „Ribe“, u kojoj je vanredno iskoristio astrološki znak meseca u kojem je rođen kako bi iskazao jedno mišljenje o našoj savremenoj poeziji, dani i godišnja doba u Radovićevim pesmama često se poklapaju s njegovim pesničkim raspoloženjem, naročito u onim

danima kad: „Bolje je kakav panj primaći // bliže vatri, sest i pružiti dlanove, // i zuriti u doplamsaje // ne misleći bilo na šta, bilo na koga.“

Ne mogu sa sigurnošću tvrditi kakav je bio dan „negde sredinom već oktobra“, sigurno prohladan, kada sam mu pomogao da s čokota skinemo zaostale grozdove i ograbuljamo već dobro popadalo uvenulo lišće u vinogradu – grejao nas je žar roštilja na kom se, uz neprekidno jecanje, dimila oveća juneća rozbratna ukrašena s dva parčeta najbelje gronik slanine. Znam samo da sam u jednom času, verovatno dok smo nazdravljali jedan drugom, ugledao neobičnu stvar: trešnja udaljena od nas desetak metara bila je puna grožđa.

Učinio mi se nemogućim taj prizor na kraju vinograda. Pitao sam se kako to nisam primetio dok sam joj bio ispod njenog stabla; kako nisam shvatio da to vise grozdovi sa loze koja se pela uvis, očigledno duže vremena neorezana, obavijajući grane u krošnji? Popeo sam se na trešnju i nabrao punu kofu grožđa. Gledajući, odozgo, kako pesnik s neskrivenom radošću okreće meso, doviknuo sam mu kako više ne važi ono „kad na vrbi rodi grožđe“, te da se ima govoriti: kad na trešnji grožđe rodi. Na šta je Radović, ne dižući pogled s roštilja, mirno odgovorio: „Ne, nego će se reći – kad na nekoj vrbi ipak grožđe rodi.“ Reč *ipak*, ubačena u uobičajenu frazu koja se često upotrebljava u razgovoru o nepomerljivim stvarima, sitan je dokaz o upotrebi jezika kod pesnika koji je pisao očima... Još smo, dok se polako smrkavalo, dugo i u smehu razgovarali. Najviše o uticaju poslovice na povećanje roda grožđa. Na odlasku sasuo mi je u bocu ispijenog francuskog konjaka svoju kajsijevaču, za poneti.

Da, bilo je to u oktobru, kada bi, sasvim sigurno, prizor trešnje na kojoj vise grozdovi začudio svakog i s najmanjim iskustvom realista, a izmamio osmeh osobe sa zanimanjem za pesnike; u vremenu opšteg uvenuća mnoge stvari se dešavaju više od onoga što nam se pričinjava. Radović je, prosto, pevajući o jednoj nesvakidašnjoj slici naš „dijalog“ pretvorio u govor o poeziji ispisujući, između redova, poruku da se poezija ne sme odmicati od svakodnevnog života. U svojim najboljim pesmama uvek se mašao situacija koje su mu bile na osoben način bliske, što je kao posledicu imalo činjenicu da su se, na kraju, i beznačajne stvari našle u njegovim pesmama; ili to bio samo dokaz njegove sposobnosti koja je uticala na izbor tema.

Kada je u martu 1997. pesnik svratio u redakciju časopisa *Poezija*, koji je tek otpočeo da izlazi – tri broja bila su odštampana u prethodnoj godini – ostavio mi je na stolu rukopis pod naslovom „Četiri pesme iz bliske okoline“. Među pesmama „Krupni somovi bolje grizu noću“, „Jutarnje nedoumice prehladenog sluga“, „Mrtva priroda sa zalaskom sunca“, našla se i pesma „Trešnja u oktobru“, s inicijalima mog imena i prezimena u posveti. Primio sam je, tada, kao pesnikov poklon za rođendan; rođeni smo istog meseca, „martovci“, dan rođenja nije nam se poklapao za četiri dana...

Danas ne mogu da poreknem da mi ta posveta nije laskala, najpre u najhumornijem okviru pesme, kao što se ne mogu oteti tvrdnji da je tumačenje, pisanje o pesmi koju je bilo koji pesnik na papir stavio i potom nekome posvetio, silazak u rudnik trista metara pod zemljom.

* * *

Onu zaturenu i praznu, braonkastu bocu s početka teksta napuniću, prvom prilikom, novim sadržajem. Neka stoji, u čast pesnika Borislava Radovića, i upravo pročitane pesme jednog autora za koju sam, odmah, pomislio kako bi bilo lepo da sam je sam napisao... Da, i još nešto, da ne zaboravim. Trešnju u dvorištu, u Dobračinoj, isekli su ovog novembra...